

Κεφάλαιο ΣΤ 4': Ο Μεταπολεμικός Κόσμος

Διδάσκων: Πολύβιος Κωνής

4. Η Αποαποικιοποίηση και ο Τρίτος Κόσμος (σελ. 151-53)

Δείκτες:

1. Να σχολιάσετε τις συνθήκες που ευνόησαν την αποαποικιοποίηση στις χώρες της Αφρικής και της Ασίας.
2. Να επεξηγήσετε την έννοια Τρίτος Κόσμος και να σχολιάσετε τον ρόλο των χωρών του Τρίτου Κόσμου στη διεθνή πολιτική σκηνή.

ΤΡΙΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

***ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ, ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ, ΩΣ ΠΡΟΪΟΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΑΠΟΑΠΟΙΚΙΟΠΟΙΗΣΗΣ, ΤΟΥ ΕΚΔΗΜΟΚΡΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗΣ.**

Η πτώση των αποικιακών αυτοκρατοριών

Οι **ευνοϊκές συνθήκες** για αποαποικιοποίηση των χωρών της Αφρικής και της Ασίας υπήρξαν οι ακόλουθες:

1. Οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι αποτέλεσαν ισχυρό πλήγμα για την ισχύ των μεγάλων αποικιακών αυτοκρατοριών: «Τέλος, οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι επιτάχυναν την παρακμή των παλαιών ευρωπαϊκών αποικιακών αυτοκρατοριών. Έως τα μέσα της δεκαετίας του 1960 οι περισσότερες αποικίες απέκτησαν την ανεξαρτησία τους. Η πλειονότητα των νέων αυτών κρατών συγκρότησε τον Τρίτο Κόσμο*, ο οποίος όμως δεν κατάφερε να αμφισβητήσει τον θεμελιωδώς διπολικό χαρακτήρα του μεταπολεμικού διεθνούς συστήματος» [βλ. Κεφ. ΣΤ1, σ. 140-141 και πιο κάτω]
2. Το μήνυμα για «ελευθερία» κατά τη διάρκεια των δύο Παγκοσμίων Πολέμων και η συμβολή του στην αναζωπύρωση του αιτήματος για εθνική ανεξαρτησία των λαών: «Δεύτερον, δεν επιθυμούν να ίδουν πραγματοποιούμενας εδαφικές μεταβολές, οι οποίες δεν θα είναι σύμφωνοι προς την ελευθέρως εκπεφρασμένη επιθυμία των ελευθέρων λαών. Τρίτον, σέβονται το δικαίωμα όλων των λαών να εκλέξουν την μορφή της κυβερνήσεως υπό την οποίαν επιθυμούν να ζήσουν» [βλ. Κεφ. Ε1, *Χάρτης Ατλαντικού* σ. 117]
3. Η οικονομική, κοινωνική και στρατιωτική ενδυνάμωση των αποικιών εξαιτίας των παγκοσμίων πολέμων έκανε πια ανέφικτο τον έλεγχο τους από τους μικρούς αποικιακούς στρατούς [βλ. Ιστορία της Κύπρου, ΕΟΚΑ vs Αποικιακός Στρατός Βρετανών]
4. Οι επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 1929, με την οποία μειώθηκαν οι τιμές των προϊόντων, οδήγησε σε οικονομικές και κοινωνικές αναταραχές: «Ο εθνικιστικός αναβρασμός αρχίζει έκτοτε να εκδηλώνεται στην ασιατική ήπειρο και στη Μέση Ανατολή με κίνητρα πολιτικά και οικονομικά — ως αποτέλεσμα και της δοκιμασίας της αποικιακής οικονομίας μετά την κρίση του 1929. Τόσο η βίαιη αντίδραση των αποικιακών αρχών όσο και η εκάστοτε πρωτοβουλία τους για την εισαγωγή μεταρρυθμίσεων δεν αποδεικνύονται ικανές να καταπνίξουν οριστικά τις αντιδράσεις αυτές» [βλ. Κεφ. Δ5, *Τριγμοί στο αποικιακό πεδίο* σ. 109]
5. Η ιαπωνική επεκτατική πολιτική στην Ασία με το σύνθημα «η Ασία στους Ασιάτες» κατέδειξε πως οι αποικιοκράτες δεν ήταν ανίκητοι.
6. Η αρνητική στάση των δύο υπερδυνάμεων (ΗΠΑ και ΕΣΣΔ) απέναντι στην αποικιοκρατία: «Πάντως η Δύση δεν μπόρεσε να εκμεταλλευτεί την κρίση αυτή, καθώς τις ίδιες ακριβώς ημέρες οι Αγγλογάλλοι εισέβαλαν στην Αίγυπτο, για να ανατρέψουν τον ηγέτη της, Γκαμάλ Αμπνέλ

Νάσερ, αλλά αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν μετά από σοβιετική και αμερικανική πίεση» [βλ. Κεφ. Στ3 σ.146 και Στ4 σ.151-152]

ΔΥΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟΑΠΟΙΚΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	
ΙΝΔΙΑ	ΑΙΓΥΠΤΟΣ
<p>ΜΑΧΑΤΜΑ ΓΚΑΝΤΙ</p> 	<p>ΓΚΑΜΑΛ ΑΜΠΝΤΕΛ ΝΑΣΕΡ</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Το κίνημα της μη βίας του Μαχάτμα Γκάντι οδήγησε στην ανεξαρτησία της Ινδίας από τους Άγγλους το 1947. • Συνοδεύτηκε όμως από σκληρό εμφύλιο πόλεμο μεταξύ Μουσουλμάνων και Ινδουιστών, που οδήγησε τελικά στη διχοτόμηση της χώρας σε Πακιστάν (Μουσουλμάνοι) και Ινδία (Ινδουιστές). • Η πτώση της αυτοκρατορίας των Ινδιών οδήγησε και στην ανεξαρτησία άλλων κρατών της περιοχής: Κευλάνης (Σρι Λάνκα), Βιρμανίας (Μιανμάρ), Ινδονησίας, Βιετναμ. 	

Ερώτηση 1. Ποια υπήρξε η αποικιακή πολιτική των δύο παλαιών υπερδυνάμεων (Αγγλίας, Γαλλίας) μετά την αποτυχία τους στην Αίγυπτο (Κρίση του Σουέζ); Ποια πολιτική ακολούθησε η Πορτογαλία και ποια τα δύο ρατσιστικά κράτη της Αφρικής;

Τρίτος Κόσμος

Τα νέα κράτη που ανέκυψαν από τη διαδικασία της αποαποικιοποίησης, κυρίως στην Ασία και στην Αφρική, συγκρότησαν τον Τρίτο Κόσμο. Οι χώρες αυτές αντιμετώπιζαν στην πλειονότητά τους τεράστιες οικονομικές δυσχέρειες. Επιπλέον, έπρεπε να διαχειριστούν προβλήματα, όπως τη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού τους και εσωτερικές αναταραχές, που συχνά οδηγούσαν σε σκληρότατους εμφύλιους πολέμους: «Οι αποικίες αυτές αποτέλεσαν κατά τον 20ό αιώνα, όταν απέκτησαν την ανεξαρτησία τους, προβληματικά εθνικά κράτη χωρίς συνοχή, στα οποία εκδηλώθηκαν σκληροί εμφύλιοι πόλεμοι» [βλπ. Κεφ. Α5 σ. 56]. Κύριες επιδιώξεις τους ήταν η κατοχύρωση της εθνικής ανεξαρτησίας τους (ώστε να μη συνεχιστεί ο αποικιακός έλεγχος με άλλα μέσα, κυρίως οικονομικά) και η οικονομική τους ανάπτυξη. Το βασικό πλεονέκτημά τους ήταν ο αριθμός τους: ήδη από τη δεκαετία του 1960 διέθεταν την πλειοψηφία στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, η οποία όμως δε λαμβάνει δεσμευτικές αποφάσεις. Οι χώρες του Τρίτου Κόσμου επομένως δε διέθεταν ούτε τις οικονομικές ούτε τις θεσμικές προϋποθέσεις για να αμφισβητήσουν τις πραγματικότητες του διπολικού κόσμου. Πάντως, στον Τρίτο Κόσμο εντάσσονταν και ορισμένες χώρες με σημαντικές πλουτοπαραγωγικές πηγές (π.χ. πετρέλαιο), καθώς και η ισχυρή Ινδία, η οποία εξελίχθηκε σε αξιόλογη ασιατική δύναμη υπό την ηγεσία του Τζαβάχαρλαλ («Παντί») Νεχρού και της κόρης του, **Ίντιρα Γκάντι**.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ

Τρίτος Κόσμος και Κίνημα των Αδεσμεύτων

Στους κόλπους του Τρίτου Κόσμου αναπτύχθηκε το Κίνημα των Αδεσμεύτων, το οποίο συγκροτήθηκε επίσημα το **1961 στη Διάσκεψη του Βελιγραδίου**.

Τα ισχυρότερα **μέλη** του Κινήματος των Αδεσμεύτων ήταν: η Ινδία, η Αίγυπτος και η Γιουγκοσλαβία του **Τίτο**. Στο Κίνημα μετείχε και η **Κύπρος**.

Βασικός στόχος του κινήματος των Αδεσμεύτων υπήρξε η διατήρησή του εκτός των δύο συνασπισμών, δυτικού και ανατολικού, με μια ενεργητική όμως ουδετερότητα που θα τους επέτρεπε να επηρεάσουν, ως αυτόνομος παράγοντας, τη διεθνή σκηνή. **Άλλοι στόχοι** υπήρξαν η ανακατανομή των πόρων του πλανήτη και η μείωση των ανισοτήτων. **Ούτε το Κίνημα των Αδεσμεύτων όμως διέθετε επαρκή ισχύ ή και συνοχή, ώστε να επιτύχει τους φιλόδοξους στόχους του.**

Κάποιες από τις χώρες του Τρίτου Κόσμου γνώρισαν εντυπωσιακή οικονομική ανάπτυξη (Νότια Κορέα, Σιγκαπούρη, Ταϊβάν, Ινδία, Κίνα) αλλά οι περισσότερες αντιμετώπισαν τεράστια οικονομικά προβλήματα, εσωτερικές διαμάχες (πολιτικές, φυλετικές ή εθνοτικές), λιμούς και εμφύλιους πολέμους. Το πρόβλημα της εξαθλίωσης και της αστάθειας στον Τρίτο Κόσμο παραμένει μέχρι τις μέρες μας, μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για το μέλλον της ανθρωπότητας.

ΠΗΓΗ

Το κίνημα των Αδεσμεύτων

«Η εμφάνιση του κινήματος των Αδεσμεύτων δεν απέφερε και την επιτυχία του. Η ίδια η Ινδία ταπεινώθηκε στον πόλεμο με την Κίνα το 1962, που κατέδειξε και το μάταιο των ιδεών για την ανάδυση της Ασίας ως παράγοντα που θα μείωνε τον διεθνή ανταγωνισμό· άλλωστε, αμέσως μετά, οι πόλεμοι της ίδιας της Ινδίας με το Πακιστάν περιέπλεξαν και τη δική της διεθνή θέση ...Οπωσδήποτε, το κίνημα των Αδεσμεύτων έδωσε βροντερό παρόν στη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. (και προσέφερε υποστήριξη στην Κύπρο κατά την κρίση του 1963-64 και αργότερα, ιδιαίτερα μετά την τουρκική εισβολή του 1974), αλλά οι αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης δεν ήταν υποχρεωτικές στην εφαρμογή τους, οπότε το πρόβλημα της αναποτελεσματικότητας της κοινής δράσης παρέμενε. Τούτο με τη σειρά του είχε συνέπειες μεσοπρόθεσμα δυσμενείς για τη συνοχή των Αδεσμεύτων: η πλειοψηφία του στη Γενική Συνέλευση δεν αρκούσε για να μετατρέψει την αριθμητική δύναμή τους σε μετρήσιμη διεθνή ισχύ· με άλλα λόγια, αποτελούσε τον σημαντικότερο μοχλό πίεσης που διέθεταν, αλλά ταυτόχρονα αποκάλυπτε και τα (πολύ στενά) όρια της ισχύος τους. Εξάλλου, η αρχική τοποθέτηση των μελών του κινήματος για ενεργητική παρέμβαση στις διεθνείς υποθέσεις με πνεύμα ίσων αποστάσεων από τους δύο οργανισμούς, σύντομα προσέκοψε στην διαμόρφωση διαφορετικών απόψεων στους κόλπους του. Η συμμετοχή της Κούβας του Φιντέλ Κάστρο δημιούργησε μια ακόμη τάση, που υποστήριζε ότι ο Τρίτος Κόσμος έπρεπε να συνενώσει τις δυνάμεις του με τον κομμουνιστικό συνασπισμό, ώστε να ηττηθούν οι καπιταλιστικές χώρες, πολλές από τις οποίες ήταν στο παρελθόν αποικιοκρατικές δυνάμεις. Η διαμόρφωση της τάσης αυτής είχε ως αποτέλεσμα να θεωρηθεί από πολλούς ο χώρος των Αδεσμεύτων ως κατά βάση αντιδυτικός».

Ευάνθης Χατζηβασιλείου, ό.π., σσ. 413-414.

1. Ποιοι λόγοι, σύμφωνα με την πιο πάνω πηγή, εμπόδισαν το Κίνημα των Αδεσμεύτων να αποτελέσει ένα ισχυρό μοχλό πίεσης στο διεθνές προσκήνιο.
2. Πως κρίνετε την επιλογή Μακαρίου για ένταξη της Κύπρου στο Κίνημα των Αδεσμεύτων, με βάση την πηγή και τις ιστορικές σας γνώσεις;